

مکتب ودانتا و وحدت‌گرایی

علی نقی باقرشاهی*

چکیده

مکتب ودانتا اصیلترین جریان فکری و فلسفی هندی است که اصول فکری خود را از اوپانیساده‌ها گرفته و بر وحدت‌گرایی و یکتاپرستی تأکید دارد. مورخان هندی، تاریخ این مکتب را به سه دوره ماقبل شانکارا، دوره شانکارا و دوره پساشانکارا تقسیم میکنند. در دوره اول، شخصیتهایی مانند بادرایانا و گوداپادا ظاهر شدند و حکمت ودانتا را پایه‌ریزی کردند. در دوره دوم شانکارا به بسط این حکمت پرداخت و سهم زیادی در گسترش و اشاعه آن داشت. در دوره سوم نیز رامانوجا با نظریات انتقادی خود قرائت متفاوتی از وحدت‌گرایی و مفهوم حقیقت نهایی ارائه کرد و دامنه این مکتب را گسترش داد. بطور کلی بانیان و مفسران حکمت ودانتا در هر دوره برحسب ذوق و سلیقه فکری خود به شرح و بسط این مکتب پرداختند و باعث غنی‌تر شدن آن شدند. آنچه اهمیت دارد این است که همه آنها در یکتاپرستی و وحدت‌گرایی اتفاق نظر داشتند، هرچند درباره بعضی از مباحث میان برخی از ایشان اختلاف نظر جدی وجود داشت و این اختلاف در میان پیروان آنها نیز مطرح بود. در میان متفکران معاصر هند

۶۳

* استادیار گروه فلسفه دانشگاه بین‌المللی امام خمینی؛ abaqershahi@yahoo.com
تاریخ دریافت: ۹۲/۱۲/۲۵ تاریخ تأیید: جلسه هیئت تحریریه ۹۲/۴/۱۷

برخی مانند رابیندرانات تاگور کوشیدند سازشی میان آنها ایجاد کنند. نفوذ مکتب ودانتا در میان متفکران و هنرمندان معاصر هندی نیز عمیق بوده است؛ بطوریکه جهانبینی آنها کاملاً تحت تأثیر این مکتب بوده است. در نوشتار حاضر سیر تاریخی این مکتب و نسبت آن با وحدت‌گرایی مورد بررسی قرار می‌گیرد.

کلید واژه‌ها: مکتب ودانتا، یکتا پرستی، شانکارا، اوپانیشادها، رامانوجا

* * *

مقدمه

مکتب ودانتا^۱ یکی از مکاتب ششگانه فلسفی هند بوده و نظام فکری آن مبتنی بر وحدت‌گرایی و یکتاپرستی است. منظور از وحدت‌گرایی در اینجا وحدت وجود^۲ یا یگانه‌انگاری^۳ که در فرهنگ غرب مطرح است، نیست، بلکه وحدت‌گرایی مدنظر این نوشتار همان ادویتا^۴ (عدم- ثنویت) است که نوعی همه-در- خدایی^۵ است. طبق این نظر برهمن هستی صرف است. او ورای تعینات ذهنی و عینی است و در بعد تنزهی و جنبه لایتناهی خود به هیچ صفتی موصوف نیست و آن را فقط از طریق صفات سلبیه میتوان بیان کرد. واژه ودانتا بمعنای پایان وداها است و مراد از آن، متون اوپانیشادی است. این مکتب در واقع اصیلترین سنت کیش برهمنی است و سرچشمه اصلی آن تعالیم اوپانیشادی است؛ ازاینرو طریق معرفت و عرفان و همچنین راه اشراق و فرزاندگی را در مقابل طریق عمل برگزیده است. مطابق این مکتب، حقیقت نهایی واحد است و آتمان و برهمن حقیقت نهایی است. آتمان حقیقت انسان یا عالم صغیر است و برهمن نیز حقیقت عالم یا عالم کبیر است و این هر دو مانند دو روی یک سکه هستند. در خصوص حقیقت نهایی^۶ میان حکمای ودانتایی بخصوص شانکارا و رامانوجا اختلاف‌نظرهایی وجود

۶۴

1. Vedanta
2. pantheism
3. monism
4. Advaita
5. panentheism
6. Ultimate Reality

سال پنجم، شماره اول
تابستان ۱۳۹۳